

Gözli Ata

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 21 января, 2025
Gözli Ata GÖZLI ATA

Uly Balkan gerşiniň aňyrsynda, Balkanabadyň demirgazyk tarapynda, 130 kilometr uzaklykda, Çilmämmetgum çägeliginin hem-de örän owadan Akgyr uçudynyň aralgyndaky ýerde orta asyr gonamçylygy ýerleşýär, onda iki sany mazar saklanyp galypdyr. Olarda XIV asyrda ýaşap geçen, Gözli ata lakamy bilen mälim bolan sopy şeýhi Hasan Ata we onuň aýaly, gazak baýynyň gyzy Aksil mama jaýlanypdyr.

Gözli Ata lakamyna wakalary öňünden bilmek ukyby bilen eýe bolupdyr. Onuň mazary indi alty asyryň dowamynda Hazaryň kenarynda ýasaýan türkmenleriň we gazaklaryň zyýarat edýän ýeri bolup hyzmat edýär, onuň ady bolsa beýik Magtymgulynyn şygyrlarynda ençeme gezek ýatlanyp geçilýär. Magtymguly oña ruhy goldaw üçin yüzlenýär.

Meşhur bilgir adamyň durmuşy barada köp maglumat ýok. Ol Horezmde doglupdyr, Ýasa şäherindäki Hoja Ahmet Ýasawynyň sopoçylyk mekdebinde bilim alypdyr. Ol Aral deñziniň we Wolga derýasynyň arasyndaky sähralykda okadyp başlapdyr, şol ülkede ýaşan çarwalaryň yslam dinini kabul etmegine ýardam beripdir.

«Şol ýerde ol gazak gyzy Aksil bilen durmuş gurupdyr. Soňra ol Hazaryň kenaryndaky türkmenleriň arasyna göçüp barypdyr, şol ýerde hem özünüň sopoçylyk işi üçin amatly ýeri tapypdyr. Onuň üç ogly ~ Hur Ata, Omar Ata, Ybraýym (Ywyk Ata) atly üç ogly bolupdyr. Olaryň nesilleri türkmenleriň keramatly hasaplanylýan alty taýpasynyň biri bolan ata taýpasyny döredipdirler» diýip, etnograf Sergeý Demidow ýazýar.

Gözli Ata bilen baglansyklı rowaýatlaryň ençemesi saklanyp galypdyr. Olaryň birinde bilgiriň beýik şeýh Hoja Ahmet Ýasawa atylan jadyly peýkamy yza gaýtaryşy barada gürrüň berilýär,

beýlekilerinde bolsa ol çölde azaşan adamlary halas edýär, aýrany ýaga öwürýär we elbetde, bilgir hökmünde çykyş edýär. Ol şowhunly zikr (jahr) diýip atlandyrylýan tansy hem ýerine ýetiripdir. Bu tans porhanlaryň keseli bejeriş usulynyň bir görnüşi bolupdyr, soňy bilen bolsa, ol meşhur «Küştdepdi» halk tansyna öwrülipdir.

Gözli Atanyň jaýlanan ýerine asyrlaryň dowamında alys künjeklerden hem köp sanly zyýaratçylar gelýärler. Olar üçin myhmanhana guruldy, sadakalary geçirmek için ähli şertler döredildi. Kümmetleriň häzirki binalary XX asyryň 90-njy ýyllarynda iki mazaryň üstünde guruldy, öñ şol ýerde ak daşdan örulen beýik bolmadyk haýat bardy. Çak edilişi ýaly, munuň özi möçberi 5×5 metre barabar bolan kiçiräk orta asyr ýadygärliginiň galyndylarydyr. Gynansak-da, ol öz döwründe arheologlar tarapyndan öwrenilmändir.

Ol ir döwürde weýran bolupdyr, çünkü 1871-nji ýilda Krasnowodsk galasyndan özlerine mälim bolmadyk çägi öwrenýän rus goşunynyň uly bolmadyk toparynyň bu ýere gelen mahalynda, toparyň serkerdesi Gözli Ata gonamçylygynda binýady daşdan tutulan, palçykdan gurlan kümmeti hem-de edil şeýle palçykdan galdyrylan metjidi görüpdir. Onuň bu ýerleri suratlandyryp beýan eden hasabaty imperator jemgyyetiniň Kawkaz bölümininiň Ýazgylarynyň sanlarynyň birinde çap edildi. Şondan iki ýyl geçenden soň, ol Tiflisde neşir edildi. Şeýlelikde, bu keramatly ýeriň gadymdan galandygy äsgärdir. Iru-guç hünärməneler ol barada belli bir netijä gelerler.

Wladimir KOMAROW,
žurnalist.

#syyahat_2016 Taryhy şahslar